

Kik voltak, mit akartak?

Buda, Pest és Óbuda utolsó polgármesterei

•••• Millisits Máté

Buda szabad királyi városának utolsó polgármestere, *Házmán Ferenc* 1810-ben született Budaújlakon. Jogi tanulmányai után 1833-tól Buda város szolgálatában állt írnokeként, később tiszti főügyésznek, majd főjegyzőnek választották. Az első városi tanácsnok volt, aki 1844-ben a budai tanácssteremben magyarul szólalt fel. Buda, Pest és Óbuda egyesítésének egyik első kezdeményezőjeként vette fel ezt az elkötelezést az országgyűlés 1848. április 7-i ülésén. A forradalom alatt belügyi államtitkárként szolgált a Batthyány-kormányban is. A Szemere-kormány megalakulását követően *Batthyány Kázmér* külügyminiszter *Házmánt* bízta meg a külügyi osztály szervezésével. A szabadságharc bukásakor, *Kossuth Lajossal* és *Szemere Bertalannal* együtt külföldre menekült, és csak 1867-ben tért haza. 1867 és 1873 között Buda utolsó polgármestere, majd 1869-től 1873-ig – a polgármesterség mellett – Buda város országgyűlési képviselője is. A három város egyesítése érdekében 1870.

Fotók: címer – BFL, mellkép 1870 körül – FSZÉK

Buda szabad királyi város címere és Házmán Ferenc, Buda polgármestere

július 16-án *Wahrmann Mór* pesti képviselővel együtt törvényjavaslatot terjesztett elő az országgyűlésben, majd tagja lett a képviselőháznak benyújtandó egyesítési törvényjavaslatot előkészítő szakbizottságnak. Az egyesítésre vonatkozó elképzelés sikereként 1872-ben a magyar Országgyűlés megalkot-

ta az 1872. évi XXXVI. törvénycikket Budapest Székesfőváros létrehozásáról. Az 1873-as egyesítéskor *Ráth Károllyal* szemben *Házmán* alulmaradt a főpolgármester-választáson. A politikai életben ezek után is részt vett egészen 1886-ig. Nyolcvannégy éves korában, 1894-ben hunyt el, Pesten a Fiumei úti temetőben temették el.

Pest szabad királyi városának utolsó választott főpolgármestere *Szentkirályi Móric* volt, akinek munkásságáról a *Vasárna-*

pi Ujság című hetilap halála évében, 1882-ben az alábbi szavakkal emlékezett meg: „Szentkirályi mint Pest város polgármestere egész lelkesedéssel fogott magasztos feladata teljesítéséhez: a főváros szervezkedése, a Budával való egyesítés előkészítése, a magyarosodási s közművelődési törekvések felvirágoztatása, az iskolaügy szervezése s föllendítése, a középítkezések megindítása: ezek voltak polgármesteri programjának főpontjai. De csakhamar

személyes érdekek, sérelmek s régi és új boszúérzelmelek jöttek a játékba. A Szentkirályi ellenzőpárt fölhasználta a legkisebb incidens is, hogy őt népszerűtlenné tehesse.” Szentkirályi a méltatlan támadások miatt, kétéves polgármesteri működése után 1869-ben lemondott pozíciójáról, ezután az irodalomnak szentelte élete utolsó egy évtizedét.

Óbuda 1872-ig mezőváros, 1872–1873-ban rendezett tanácsú várossá alakult. Polgármestere *Harrer Pál* (1829–1914) lett, aki támogatta Budapest létrehozását, később sokat tett a létrehozott III. kerület, Óbuda fejlesztéséért. *Harrer Pál* az esztergomi gimnázium elvégzése után 1848-tól városi írnok, 1850-től Óbuda jegyzője volt, majd 1872–1873-ban a

város polgármestere, az egyesítés után 1886-ig a III. kerület előljáróságának vezetője. Életét és munkásságát fiának, *Harrer Ferencnek* *Egy magyar polgár* élete című művéből érdemes megismerni.

Fotók: címer – BFL, mellkép 1866-ból – wikipédia

Pest szabad királyi város címere és Szentkirályi Móric, Pest főpolgármestere

L	1	Kik voltak, mit akartak?
Ó	••••	Millisits Máté (művészettörténész)
B	3	A „szép akasztott”
M	••••	Schwarzwölder Ádám (tudományos munkatárs)
O	4	Petőfi a Hegyvidéken
L	••••	Földváry Gergely (gyűjteményvezető, történész)
A	5	Budapest német etnikumáról
T	••••	Orosz László (tudományos főmunkatárs)
R	6	Búcsú a Márványmenyasszonytól
A	••••	Rojkó Annamária (szerkesztő)
T	7	Albertfalva első gyáráról
R	••••	Sümegh László (tanár, ny. gimnáziumi igazgató)
A	9	A magyar opera atyja
T	••••	Tüske Tamás (történész)
R	13	Állandó Petőfi-kiállítások
A	••••	Tóth Dóra (muzeológus)
T	16	Kőbánya és a foci
R	••••	Menyhárt Sándor (tanár, iskolaigazgató)
A	18	Könyvszemle
T	20	VAU! – a fővárosi kutyatartásról
	••••	Molnár Álmos (történész, muzeológus)

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2023. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhozjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság
Adószámunk: 19673903-1-41
1043 Budapest, Berda József utca 48.

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a fővárosi Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- az Ajánlott oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát;
- az Archívumban a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
Felelős kiadó: Breinich Gábor
1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652
E-mail: info@bpht.hu
Internet: www.bpht.hu
Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, dr. Buda Attila, dr. Róbert Péter, dr. Sándor Tibor, dr. Sipos András

Belföldi előfizetési díja 960 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), e-mailen a hirapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mailen: hirapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben, múzeumaiban és a Budapesti História előadójestjein ingyenesen is terjesztett. Helytörténeti magazinunk Budapest Főváros XII. kerület Hegyvidéki Önkormányzat, a Honismereti Szövetség és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.

Nyomda: PrintWorks Nyomda Kft.
Print: ISSN 1418-4273, Online: ISSN 2732-1681

A „szép akasztott”

Isteni gondviselés által a nemzetnek adott államférfi

•••• Schwarzwölder Ádám

Kétszáz évvel ezelőtt, 1823. március 8-án, született Oláh-patakon *gróf Andrássy Gyula*, „az isteni kegyelem által a magyarságnak adott providenciális [gondviselészerű] államférfi”. Nem más vélekedett így róla, mint „a haza bölcse”, *Deák Ferenc*, akinek véleményét egy másik, legalább akkora szellemi nagyság is osztotta Andrássyról. „Széchenyin kívül nem ismertem mást, ki, meggyőződésem szerint a zseniális ember nevét jobban megérdemelné, mint gróf Andrássy. Amire mások, gyakran csak nehéz munka és fáradtság után, végre keservesen rájönnek, neki legtöbbször intuíció által lesz világossá; és vajmi sokszor oly helyzetben találtam magam, hogy egyes nézetei ellen heteken át harcoltam, hogy véges-végre belássam, hogy mégis neki volt igaza. Emellett Andrássynak [...] több kedélye van, mint Széchenyinek volt, és egyáltalában igen jó ember [...]”. De fényes tulajdonságainak megvannak a maga árny-

oldalai is; ide tartozik türelmetlensége és a rendes kerékvágásban járó hivataloskodástól, mondhatni: a rendtől való idioszinkráziája [beteges irtózása]” – jegyezte fel róla *báró Eötvös József*.

Az ország egyik legvagyonosabb és legelőkelőbb grófi családjába született Andrássy igen tartalmas és kalandos életet tudhatott magáénak. Már 1847-ben bekapcsolódott a politikába, amikor reformellenzékiként az országgyűlésen, majd 1848–1849-ben huszártisztként a harcmezőn, végül diplomataként Londonban és

Párizsban küzdött Magyarország önrendelkezéséért. A világozi fegyverletétel után emigrációban maradt, távollétében halálra ítélték és jelképesen felakasztották a császári hatóságok. Andrássy 1857-ben tért haza, *Ferenc József* pedig jól döntött, amikor kegyelmet adott neki, hiszen az egykori „szép akasztott” tíz év múlva már egyik legbizalmasabb tanácsadója lett. Andrássy sokkal előnyösebbnek tartotta a magyarság számára a Béccsel történő megegyezést a nemzetiségekkel való alkudozásnál. A bölcselkedő mentalitású Deák és a kissé teoretikus Eötvös mel-

lett Andrássy gyakorlati politikai zsenije is kellett a Ferenc Józseffel kötetendő kompromisszum megszületéséhez. A kiegyezési törvényeket megszavaztató és azokat

az országban végrehajtó, a társadalmi-gazdasági-kulturális prosperáló korszakot megindító kormány fejeként (1867. febr. 17. – 1871. nov. 14.) is elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Andrássy valóban zseniális problémaátlátó és -megoldó képességgel bírt, ugyanakkor a zsenikre egyébként is jellemző rendszerezetlenség nála vérbeli arisztokratikus attitűddel is párosult. Titkára, *Dóczy Lajos* többször panaszkodott, hogy vadászat vagy éppen labdajáték közben kellett hivatali ügyeket intéznie Andrássy mellett. Számos anekdota maradt fent arról, mennyire gyűlölte a hivatalos rendet, ha csak rajta múlt volna, még a minisztertanácsi ülések sem lettek volna jegyzőkönyvezve. Gyakori távollétei nehéz helyzetbe hozták minisztertársait: „semmit tennünk nem lehet, mert a közügyeket annyira a saját fejedben tartod, hogy igen fontos ügyekről még értesítve sem vagyunk” – panaszkodott neki Eötvös József.

Andrássy a magyar főváros gyors fejlesztésének, Béccsel egyenrangú birodalmi központtá alakításának is elkötelezett híve volt. Szorgalmazta a városégyesítést és számos nagyszabású beruházás indult meg kormányzata idején, valamint megalakult a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. Budapesten patinás sugárút, illetve az Országház melletti, *Zala György* által készített, 1906-ban leleplezett, 1945-ben eltávolított, 2016-ban eredeti pompájában helyreállított lovas szobra is őrzi emlékét.

A magyar miniszterelnökség még mindig nem jelentette közéleti pályafutása csúcsát, 1871–1879 között ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminisztereként az európai nagyhatalmi politika alakításából is kivette a részét – például az 1878-as, az Oszmán Birodalom uralma alól felszabadulni törekvő Balkán-félsziget politikai viszonyait több évtizedre rendező Berliini Kongresszus egyik kulcsszereplőjeként. Németbarát és oroszellenes irányba fordította a Monarchia külpolitikai irányvonalát és külügyminiszteri működésének záróakkordjaként megkötötte *Bismarck*val a kettős szövetséget. Lemondása után is többször kérte ki tanácsát az uralkodó, megőrizte informális befolyását és általános köztisztelet övezte az országban. A kora egyik legjobb vágású férfijának tartott Andrássy az emigrációban, 1856-ban kötött szerelmi házasságot *Kendeffy Katinka* grófnővel, frigyükből három gyermek született. Az 1880-as évek végére egyre inkább elhatalmasodott rajta rákos betegsége, amely hosszas szenvedés után 1890. február 18-án Voloskóban (a család adriai villájában) az életét is kioltotta.

Foto: Wikimedia/August Prinzhofer

Gróf Andrássy Gyula
1848-ban

Foto: alchetron.com

Gróf Andrássy Gyula
1870 körül

Petőfi a Hegyvidéken

Városmajori képek, zugligeti versek

•••• Földváry Gergely

Számtalan szállal kötődik a Hegyvidékhez Petőfi Sándor, a világ egyik leghíresebb magyar költője. Ismert portréit a Városmajorban élő Barabás Miklós készítette, járt a svábhegyi Óra-villában Buda ostroma idején, étkezett a Fácán vendéglőben és életének egyik legszebb napját is feleségével, Szendrey Júliával a Zugligetben töltötte, ahol két verset is írt.

Szendrey Júlia 1848-ban
(Barabás Miklós
litográfija)

Fotó: 200petofiszabodon.pim.hu

utolsót már 1848-ban, amikor feleségét, Szendrey Júliát is megrajzolta. Mivel 1847-ben Barabás a budai villájánál is létrehozott egy műtermet, valószínűleg már a Városmajorban készültek az ábrázolások. Ezt erősíti az a tény is, hogy felesége, Szendrey Júlia portréjának háttérében fák és dombok láthatók. Petőfi Sándort itt már, mint katonaviselt tiszt rangú hős forradalmárt festi meg Barabás Miklós, aki úgy emlékezik vissza munkájára, hogy: „1848-ban rajzoltam azt, mely őt karddal, kokárdával ábrázolja. Ezen évre 52 képem van bejegyezve; [...] Petőfi 18-diknak, s neje, kit vele egyenlő nagyságban litografiztam, a 19-

Fotó: Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Zugliget az
1830–1840-es
években

iknek van beírva, így május végén vagy június elején rajzolhattam.”

Nem sokkal később, 1848. szeptember 8-án Petőfi Sándor a problémák és a gondok közül kiszabadulva kirándult el feleségével a Zugligetbe. Miután tudjuk, hogy 1847. szeptember 8-án házasodtak össze Júliával, bizonyára az első és egyben az utolsó házassági évfordulójukat ünnepelhették itt együtt, amely napról két vers is született. Az

egyik „A bokor a viharhoz” című verse, ami a természet szeretetét mutatja be, de talán egyik legszebb verse „A hegyek közt” címmel született meg itt, amit Zugligetben, 1848. szeptember 8-ára datált. Ebben olvashatjuk, hogy minden gondját a városban hagyta és ide fel a természetbe csak azt hozta, ami kedves számára.

[...]

„Minden lenn maradt, ami bánt/
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak ami boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.”

Végül azzal fejezi be a versét, hogy:

[...]

„Fáktól vagyok körülveve,
S mint édes fia fejére/
Áldó keze az atyának,
Ugy hajolnak rám az ágak/
Istenem, de boldog vagyok!
Majd, hogy sírva nem fakadok.”

Nem túlzás azt állítani, hogy 1848. szeptember 8-án Petőfi Sándor életének egyik legboldogabb napja lehetett.

Később, az 1849. májusi budai várostrom idején Petőfi a Svábhegyen volt, az Óra-villában, ahol Görgeivel is találkozott. Miután szerette a környező tájat és ebédelni is gyakran járt a Fácán vendéglőbe nem véletlen,

Fotó: wikimedia.org

Petőfi Sándor 1848-ban
(Barabás Miklós
litográfija)

hogy később ennek emlékére az 1910-es években egy Petőfi tanya nevű vendéglő is üzemelt az egykori 58-as villamos zugligeti villamos végállomása felett, közel az egykori Fácán vendéglőhöz. Itt egy emléktábla is állt 1935-től Petőfiről, ami inkább csak reklámfogásnak tekinthető, mivel az állt rajta, hogy: „Petőfi tanyája sohsem volt e hajlék, Nagy nevének/e lak csak parányi emlék.” A vendéglő az 1950-es években elpusztult, így ma már csak két zugligeti verse hirdeti Petőfi hegyvidéki emlékét.

Budapest német etnikumáról

Visszaszorulása az első világháborúig

•••• Orosz László

A magyar főváros a 19–20. század fordulóján a legdinamikusabban fejlődő európai települések egyikéként a kontinens 8. legnagyobb városa volt. A Monarchia magyar társországa gyorsan kibontakozó kapitalista fejlődése és erősödő nemzeti büszkesége minden energiáját igyekezett székvárosába belepumpálni, s ezzel együtt a rivális Bécsset utolérni, sőt túlszárnyalni. 1873-ban Budapest néven egyesítették a Duna két partján elterülő három összenőtt (de önálló) várost, amelyek lakossága ekkor együttesen 280 ezer főt tett ki, ám alig negyven év alatt, az első világháború ki-robbanásának idejére 900 ezres metropolisszá duzzadt.

Budapest, ahogyan sokáig az ország többi városa is, etnikailag nem volt magyar. A hazai városfejlődés hagyományosan – a 12. századi szász betelepülés óta – német gyökereknek mondható: a 18. század végén, a francia forradalom korában, a magyar királyságnak csupán egyetlen magyar többségű szabad királyi városa volt (Debrecen). A 19. század modern politikai eszméi és gazdasági, társadalmi kihívásai azonban

ségek közül – épp polgárosodottsága folytán – a németesség asszimilációs veszteségei voltak a legnagyobbak.

Budapest kapcsán ezt az általános tendenciát annyiban konkretizálhatjuk, hogy a II. József császár által elrendelt első magyarországi népszámlálás szerint, 1787-ben, az ekkor 25 ezres Budának és a 22 ezres Pestnek döntően német lakossága volt; együtt számolva 70%-hoz közelítő német részarányal. (Buda esetében ez még magasabbnak mondható: egy 1820-ból származó leírás szerint itt tíz németre esett egy más nemzetiségű.) 1850-re a megnégyszereződött népességű Pestnek már csak 40%-a volt német, míg a feleannyira sem gyarapodó Buda (s vele együtt Óbuda) lakosságának 65%-a ma-

Fontos tudni, hogy az 1880-as népszámlálásig, noha százalékos arányai folyamatosan csökkenést mutatnak, abszolút számokban nem csökkent, hanem még mindig növekedett a budapesti németesség: 1850 és 1880 között valójában megduplázódott a számuk! Csak hát a magyarok száma még erősebb-

Fotók: mek.oszak.hu

A pesti Német Színház épülete a reformkorban (Gróf Vasquez Károly litográfiája)

ben nőtt; ez az oka a németek aránycsökkenésének. 1880 után azonban gyarapodásuk tényleg megállt, sőt fogyásnak indult, és az első világháború kezdetére arányuk egytized alá csökkent (1910-ben 9%).

Azt is látnunk kell, hogy ezek az adatok valójában nem tükrözik reálisan a budapesti németesség helyzetét a századfordulón. A 19. század végén a főváros életében még kulcspozícióban volt a német nyelvűség. A mindennapok nyelve továbbra is a német volt: beszédes adat, hogy 1880-ban (noha a magyar etnikum már abszolút többségben volt) a lakosság 75%-a tudott németül beszélni, míg magyarul csupán 71%. Még látványosabbak az egynyelvűség mutatói: míg a többségi magyarság csak 33%-ban volt egynyelvű, addig a fővárosi németek közül 60% tudott kizárólag németül megszólalni. Nem volt tehát fontos, nem érezték szükségét magyarul tudni, hiszen a mindennapokban a magyar nyelv ismerete nélkül is tökéletesen elboldogultak!

Némi fáziskéséssel aztán – egyetlen generációnyi időről beszélünk – a nyelvi adatok is megerősítik az elmagyarosodást: mindössze 30 év alatt zajlik le az a változás, amelynek kiindulópontján, 1880-ban, még csak a budapesti németek 34%-a beszél magyarul, 1890-ben 50%-a, 1910-ben pedig már 72,5%-a. Így aztán nem csoda, hogy az új évszázad küszöbén a fővárosi lakosság 2/5-e már csak magyarul képes beszélni, és csupán 6%-a nem tud magyarul.

gyorsan ráébredtették a németajkú polgárságot a magyarsággal való érdekazonosságra. Ezért is tudott oly villámgyorsan lezajlani az asszimiláció, mégpedig az 1880-as évekig alapvetően önként és természetes módon. (Ekkor kezdődik a tudatos nyomásgyakorlás.) A magyar fővárosban e folyamat különösen látványosan tetten érhető, de csaknem ugyanilyen robbanásszerűen alakult át a teljes magyarországi városhálózat etnikai arculata a 19. században. Közismert, hogy a hazai nemzeti-

radt az. A későbbi Budapest három alkotóelemét együtt számolva épp ekkor, a század közepén, süllýedt 50%-ra a németek aránya; összehasonlításképpen a magyarok ekkor 31%-ot tettek ki. 1880-ra aztán 356 ezer fősre hízott Budapest, a magyarság pedig átvette az abszolút többséget – ám a lakosság egyharmadát még mindig német anyanyelvűek tették ki.

Pest-Buda látképe a Gellérthegyőről (Franz Xaver Sandmann, litográfia, 1853)

Búcsú a Márványmenyasszonytól

Helyén hamarosan egy lakóház épül

•••• Rojkó Annamária

Budapest egyik legrégebben működő vendéglőjében 2020 decemberében kiderült, hogy végleg behúzták a spalettákat, az éttermet a legutolsó tulajdonosa eladta, és új gazdája társasházat épít a helyén.

Az I. kerületi Kormányhivatalhoz benyújtott dokumentáció arról szólt, hogy a Márvány utca 4–8. számú telkeken egyetlen pincészakasz kivételével elbontják a teljes épületegyüttest, és egy új lakóépületet emelnének a helyére. A Budavári Önkormányzat szerette volna meggyőzni a befektetőt, hogy gondolja át a terveket, és az utcafront felé eső régi, földszintes épületet adja bérbe egy olyan vendéglős számára, aki vállalná a működtetést. Első hallásra észszerű ötletnek tűnt, hogy a kerület helyezze helyi védelem alá az éttermet, de gyorsan kiderült, hogy a földszintes házakból álló, kissé kaotikus kertes épületegyüttes formailag nem felel meg a műemléki feltételeknek, ezért jogilag nem támasztható alá a bontási tilalom.

A Márványmenyasszony eszmei értéke azonban nagyon jelentős, hiszen a vendéglő köré szövődött legendák és valós történetek miatt a kertvendéglő minden kérését kizáróan igazi helytörténeti kuriózum. A hely az 1700-as évek vége óta étteremként működött, helyiségeiben számtalan híres ember (többek között *gróf Széchenyi István, báró Wesselényi Miklós, Jókai Mór, Bárczy István, Ady Endre* és *Csinszka* is) megfordult, és a Márvány utca is erről az étteremről kapta a nevét.

Időközben igazságügyi szakértővel alátámasztott vélemény született arról is, hogy a hangulatos udvar árnyat adó fái életveszélyesek, ezért mindet ki kell vágni. A *tangókirály – Kalmár Pál regényes élete* című könyvében *Saly Noémi* megörökítette a Márványmenyasszony történe-

A legendás vendéglő a 2010-es években

tét. Az alábbi derűs krónikát kötetéből idézzük: „Története összefonódik a Krisztinavároséval, és bizony állíthatjuk: Budapest egyik legrégebbi, ugyanis – a régi cégér szerint – 1793 óta működő vendéglátóhelyét tisztelhetjük benne.

Alapítói híres helyi bortermelők voltak: a Sulzberger család. Hogy abban az időben volt-e neve, vagy egyszerűen a gazdáké állt a firmán, nem tudjuk, ahogy azt sem, hogy a jelenlegi pontosan mikor kapta. Magyarázat ugyanis többféle van, egyik szívbemarkolóbb, mint a másik. A helyiek a vendéglős hirtelen megvakult vagy megnémult leányát emlegették, aki fogyatékosága miatt »márvány kebelle« mondott le a vőlegényéről. Mások szerint egy lakodalmán elájult ara ihlette a céget, amely a régi képek tanúsága szerint fehér ruhába és fátyolba öltözött, hófehér arcú, kitárt karú fiatal nőt ábrázolt.

A legvalószínűbb megoldás valamivel prózaibb. 1837-ben mutatták be Pesten Louis Hérold négy évvel korábban írt romantikus operáját, a *Zampa* vagy a *Márványmenyasszonyt*. (Később játszották a Budai Színkörben is.) Nos – ugyancsak a színhagyomány szerint – a színészek a bemutatás után ebbe a vendéglőbe jöttek át ünnepelni, és a gazda a nagy sikerű dal-

mű tiszteletére nevezte volna el Márványmenyasszonynak”.

A sajtóban megjelent tiltakozásokat követően 2021 elején a Miniszterelnökség kezdeményezte, hogy az egykori vendéglő egy évre kapjon ideiglenes műemléki védelmet. Ez a 12 hónap arra állt volna rendelkezésre, hogy a Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztálya módot találjon az ideiglenes műemléki védelem véglegesítésére, ám egy év sem volt elegendő arra, hogy megoldást találjanak az ingatlan megmentésére. Az elrendelt egyéves műemléki védelem 2022. január 22-én eredménytelenül lejárt, és ismét előállt a korábbi alaphelyzet. Az ingatlan tulajdonosi köre a védettség utolsó időszakában rendeltetésmód-változást jelentett be, amely ellen a Kormányhivatal nem emelt kifogást, és végül tudomásul vett. A vendéglő helyén hamarosan egy lakóház épül, melynek földszintjén irodák kapnak helyet, így a Márványmenyasszonynak csak a legendája marad.

Fotók: Facebook/Márványmenyasszony

A vendéglő szoboralakja

ÉTLAP		MÁRVÁNYSZONYI	
Leves	1,20	Halászlé	1,20
...

Fotó: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum

Étlap a Márványmenyasszonyból (1959)

Albertfalva első gyáráról

Négy kis üzemcsarnok épült 1906-ban

••• Sümegh László

Albertfalva és Budafok (Promontor) történetében 1899. szeptember 20-a jeles nap. Az alig három évvel ezelőtt átadott Ferenc József híd budai hídfőjétől – a mai Szent Gellért tértől – ekkor indul a Helyiérdekű Vasút első járata (röviden HÉV) Budafok központjáiig.

A villamosított vonal Albertfalvát egykettőre „közel hozza” a fővároshoz, gyors és kényelmes elérhetőséget biztosítva a rohamosan fejlődő Budapest kerületeihez.

ládi üzemeket előbb-utóbb felváltja, a nagyüzemi bútorgyártás. Az előrelátó faluvezetők azt is tudták, hogy a környék számára igazi előrelépést – a faipar mellett – más ágazatok megjelenése hozna.

1905 nyarán *Eiser Sándor* és testvére *Nándor* azzal a kéréssel fordult Albertfalva jegyzőjéhez, hogy számukra 4000 négyzetméter területet biztosítson aetherikus olajok és vegyi termékek gyártására. Az első hallásra aggodalmat keltő, ismeretlen

termék-produktumok, megijesztették a község vezetőit, hisz félő volt, hogy az üzem olyan cikkeket gyárt majd, ami erősen szennyezi a falu mindaddig kristálytisza levegőjét. Amikor azonban a tulajdonosok biztosították a döntéshozókat, hogy ilyenről szó sincs, megkapták az építési engedélyt. A modern kémiahoz értő

Eiser testvérek bevették üzletükbe tőkés társnak *Weisz Izidort*, és 1906-ban négy kis üzemcsarnokban megindult a termelés. Ismert tény, egy induló ipari vállalko-

moly kereslet ígérkezik. Az aetherikus olajokra különösen nagy igény mutatkozott. A vegyipar rohamos fejlődésének következtében alig néhány évvel ezelőtt jelentek meg a piacon a szintetikus színezékek, illatanyagok, virágozajok, amit (még régiesen) aetherikus olajoknak neveztek. Egyre-másra állítottak elő újabb és újabb gyümölcs-észter keverékeket, melyeket a pálinkakészítők, a cukorka, a parfüm és kozmetikai cikkeket gyártók korlátlan mennyiségben átvettek. Olyan jól ment az üzlet, hogy a tulajdonosok Bécsben, Párizsban, és Budapesten is üzembe helyezték illatos virágozajokat, esszenciákat párló aetherikus üstjeiket. A gyárban – a tulajdonosokon kívül – mindössze hatan dolgoztak. Jellemző a technológia korszerűségére, hogy a fél tucat szakmunkás évi több millió korona forgalmat csinált. Ez a századelőn ritkaságszámba menő termelékenység igazán példaértékűnek számított. A kis mini üzem a Fő utca 10. szám alatt működött és a vilamosról ma is látható lenne, ha időközben az öreg omladozó irodaépület és az üzemcsarnokokat le nem bontják. Az észtereszítő üstökben kellemes, a legkülönbözőbb virág és gyümölcs illatú szintetikus aromákat, illóolajokat főztek, a környéken lakóknak pedig eszükbe sem jutott, hogy panaszkodjanak az aetherikus olajok egészségét károsító hatására. A falu büszke volt korszerű, divatos, innovatív cikkeket előállító gyárára. Hamarosan híre terjedt, hogy a környéken olcsón lehet telekhez jutni, a kitűnő megközelítés meg további vállalkozókat vonzott...

Fóto: Hásek J. - Budapest és környéke című kötet

Albertfalva a 19. század végén – térképészlet

Fóto: Albertfalvai Helytörténelmi Gyűjtemény

Albertfalvai képeslap 1940 körül

Buda területén – így Lágymányoson, Kelenföldön – ipartelepek létesítését a Fővárosi Közmunkák Tanácsa (Közmunkatanács) nem támogatta, ezért aki gyáralapításon törte fejét, annak városon kívüli, korszerű közlekedéssel megközelíthető, beépítetlen telkekre fáj a foga. Az újonnan átadott budafoki HÉV vonal mentén lévő területek a feltételeknek megfeleltek. A HÉV mellett Albertfalvának 1861-től vasútállomása volt! Az iparosodást, városiasodást a villamoshoz hasonlóan a 19. század közepétől segítette a vasút, ugyanúgy, mint napjainkban az autópálya építés.

Az egy utcából álló Albertfalva előljárói a Fő-utca (Sisinek, a magyarok kedves királynőjének halála után Erzsébet királyné út) és a Déli Vasút töltése között – a temetőhöz közel – igen méltányos áron kínáltak telkeket ipari beruházásokhoz. A századfordulón már világosan látszott, hogy az asztalos manufaktúrákat, kis csa-

Gumigyár, posta, hátul az aetherikus olajgyár egyik épülete

zás akkor lesz kifizetődő, ha sikerül a piacon olyan termékkel előrukkolni, amire várhatóan hosszú ideig ko-

Kelenföld református temploma

Kilencvenöt éve tették le alapkövét

•••• Millisits Máté

Fővárosunk XI. kerületében található Kelenföld nevű városrészébe a 18. század közepén kezdtek szőlőművesek letelepedni. A 19. század közepétől a területet átszelő országos vasútvonalak kiépülése az ipar megjelenését nagyban elősegítette, aminek következtében az itteni lakosságszám jelentősen növekedett.

Kelenföldön a református hitélet 1910-től a pályaudvar melletti községi iskola ba-

Fotó: a szerző felvétele

rakk épületében tartott istentiszteletekkel kezdődött. 1920-ig havonta, majd *Sebestyén Andor* vallások-

A templom hetven év múlva (2004)

tató lelkész szolgálatával minden vasárnap tartottak istentiszteleteket. 1922-től a sűrűbben lakott lágymányosi városrészben található Váli utcai általános iskola (ma József Attila Gimnázium) tornaterme adott helyet a hitéleti alkalmaknak.

A Budapest-Lágymányos-Kelenföldi Missziói Egyházközség 1926. január 1-én

alakult meg, amely addig a Budapest-Budai Református Egyházközség részét képezte. Ünnepeles keretek között, 1928. szeptember 30-án tették le az egyházközség templomának alapkövét, az akkori Fehérvári út és a Lenke út sarkán, a mai Október 23. utcában. Az épületnek a Magyar Advent Temploma nevet adták *Ravasz László*, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökének javaslatára. A költségeket több minisztérium, Budapest Székesfőváros, továbbá holland református hívek adományai biztosították. Az építkezés fővédnöke Magyarország kormányzója, vitéz nagybányai *Horthy Miklós* volt.

A templomot és az azt közre fogó két bérházat *Medgyaszay István* (1877–1959) építész tervezte. A négyemeletes bérházak 1929. november 1-re készültek el. Magát a templom épületét 1930. november 16-án nagy ünnepi külsőségek között szentelték fel. Az eseményt megtisztelte jelenlétével *Horthy Miklós*, akit katonazenekar és díszszázad köszöntött. Ez volt az egyetlen budapesti református templom, amelynek a felszentelésen a kormányzó részt vett.

A felszentelési istentiszteleten a résztvevők sokasága miatt, az altemplomban helyet foglaló hívek számára a prédikációt megafon segítségével hangosították ki. Erről az eseményről a Magyar Rádió helyszíni közvetítést adott. A templom és a bérház együttese a két világháború közötti építészeti kiemelkedő alkotása, amelyre a terméskő és a vasbeton használata mellett a népi építészet formakincsének tudatos alkalmazása jellemző. A

Fotó: a szerző tulajdona

Kelenföld református temploma (képeslap, 1930-as évek)

templom főhomlokzatát a bejárati árkádsor és a monumentális torony együttese határozza meg. Belső tere

a kétszintes karzattal együtt ötszáz ülőhellyel rendelkezik. Különleges figyelmet érdemel a liturgikus tér kialakítása, amelyben szép egységet képez az úrasztala, a szószék és az orgonaházat tartó „kopjafaszterű” oszlopok fából faragott együttese.

Két harang található tornyában. Az egyiket még a templom felszentelése előtt, 1930 virágvasárnapján, a másikat, a Horthy Miklós-emlékharangot 1934. november 16-án szentelték fel. A harangokat *Szlezák László* (1870–1953) aranykorszerű öntőmester készítette.

Anyae gyházközséggé 1932. január 1-én, a Budapesti Református Egyházmege megalakulásával egy időben vált a gyülekezet. 1935. december 22-én adták át rendeltetésének az orgonát, amely a németországi Walker-gyárban készült. A hangszert egyházi használat előtt néhány évig egy budapesti moziban használták, némafilmek zenei aláfestéséhez. A templom épülete a második világháborúban jelentősen megrongálódott, 1955-re állították helyre.

Emlékmű a Gesztenyés kertben

Nemzeti ünnepünk 1990 óta március 15-e idén 175 éves jubileuma van az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcnak. Ezen a napon hagyományosan a Hegyvidék önkormányzata a Gesztenyés kerti '48-as emlékmű koszorúzásával zárja ünnepi megemlékezését. A négy ágyúgolyóra helyezett obeliszket, *Gerenday Albert* szobrászművész alkotását, a budavári ostrom során, 1849. május 21-én elesett honvédek emlékére a Tabáni temetőben állította fel 1877-ben a Budai Honvéd Egyesület Bizottsága – olvashatjuk a hősi emlékművön. Az obeliszk a temető felszámolása után ke-

rült át 1935-ben a Németvölgyi temetőbe, a mai Gesztenyés parkba. Ötletes módon online közvetítés révén volt megtekinthető az önkormányzat ünnepi megemlékezése az annak helyet adó Hegyvidéki Kulturális Szalon korlátozott befogadóképessége miatt. Ünnepi megemlékezésükön az Oriolus kórus Kossuth nótáit a Hegyvidék polgármestere, *Pokorni Zoltán* köszöntője követte. Az önkormányzati kitüntetések átadása után a Zenélő Budapest Huszár Részfűvés Együttes korhű egyenruhában előadott műsorról hallhattuk, majd a Gesztenyés kerti 1848-as hősi emlékműnél helyezték el a kegyelet koszorúit.

Fotó: wikimédia/Derzsi Elekés Andor

A magyar opera atyja

Erkel Ferenc a Svábhegyen

•••• **Tüske Tamás**

Idén június 15-én lesz a 200 éves nemzeti himnuszunk zeneszerzőjének, *Erkel Ferenc* halálának 130. évfordulója. E kettes évforduló kapcsán felelevenítjük pályafutásának fontosabb mérföldköveit, valamint bemutatjuk a budai Hegyvidék és a zeneszerző viszonyát is.

Erkel 1810-ben született Gyulán egy több generációs zenészcsalád sarjaként. Pozsonyba került 12 évesen, ahol *Heinrich Klein* vezetése alatt tanult zenélni, emellett Bécs közelsége is nyomott hagyott stílusán. Az ország nyugati végéből aztán Kolozsvárra költözött, mivel ott kapott munkát zenemesterként.

Pesten először játszani 1834-ben hallhatta a közönség, ezután kezdődött el színházi karrierje is, előbb Budán a Magyar Színjátszó Társaságnak, később a Pesti Magyar Színháznak lett karmestere. A magyar opera neki köszönhetően kezdte el szárnyait bontogatni, első önálló alkotása a *Bátori Mária* bemutatója egyben az említett színház névváltásának dátumát, így a Nemzeti Színház születésének időpontját is jelenti. Sikerét mutatja, hogy az elkövetkező években több történelmi témájú operát is írt. A *Doppler* fivérekkel közös alkotását, az *Erzsébet* című operát 1857-ben a királyné látogatása alkalmából mutatták be. Legismertebb és legtöbbet játszott műve az

1861-ben bemutatott *Bánk bán*, amellyel a nemzeti operát új szintre emelte. A Városmajor utca egyik legnevesebb festője, *Barabás Miklós* villájában is többször megfordult, neki köszönhetően készült el a zeneszerzőről több ismert portré és grafika.

Zenei tevékenysége mellett sakkozóként is ismert volt. Az 1860-as években (újra)alapító tagja és haláláig elnöke volt az első magyar sakkegyletnek, a Pesti Sakk-körnek. A XII. kerületben ezért 1992 óta évente megrendezésre kerül az Erkel Ferenc Sakk Emlékverseny. A névválasztás oka feltehetően az, hogy a zeneszerző nyaranta a Svábhegyen lakott, így fontos hely jut neki nem csak a nemzet

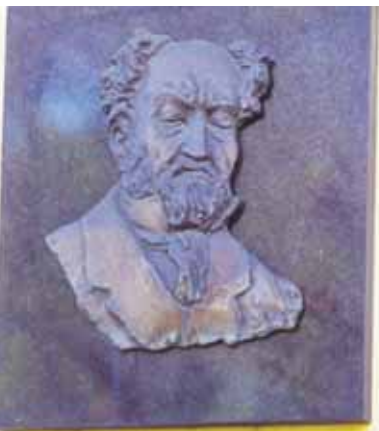
kiválóságai között, hanem a hegyvidéki hírességek pantheonjában is. A Diana út 7. szám alatti épületben, *Placht József* hangszerkészítő mester és kereskedő villájában halt meg 1893. június 15-én. Végső útja az Diana útról a Fiumei úti temetőbe vezetett egy díszmenet kíséretében, amelyen művészek, hírességek és politikusok is részt vettek – a korabeli sajtóban nagy visszhangot kapott. Az épületen 1991-ben helyezték el közös emléktáblát az Erkel Ferenc Társaság és a főváros önkormányzata.

Emlékét a XII. kerületi önkormányzat is ápolja, 2001-től a Városháza mellett található mellszobra, *Egressy Béni* (a *Bánk bán* című opera szövegírója) és *Mátyás* király társaságában. Zene-műveiben szívesen használt *Beethovenre* jellemző eszközöket, így talán nem véletlen, hogy a XII. kerületben elhelyezett mellszobra a német zeneszerzőről elnevezett utca közelében található.

Fotó: creazilla.com

Erkel Ferenc
1845-ben
(*Barabás Miklós*
litográfiája)

Fotó: Hegyvidéki Helytörténelmi Gyűjtemény

E HÁZBAN HUNYT EL
1893. JÚNIUS 15-ÉN
ERKEL FERENC
A HIMNUSZ ZENESZERZŐJE
A MAGYAR NEMZETI OPERA
MEGTEREMTŐJE

ERKEL FERENC TÁRSASÁG
BUDAPEST - FŐVÁROS
1991

Emléktábla
a hegyvidéki Diána u. 7.
számú épületen

Petőfi Sándor ismerősei

Adatbázis kapcsolati hálójáról

Születésének 200. évfordulójáról megemlékezve a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) elkészítette jelenlegi ismereteink szerint a Petőfi Sándor teljes kapcsolati hálóját tartalmazó adat- és iratbázist. Anyagát intézményi összefogás és egyéni gyűjtők felajánlásai alkotják – elérhető *Petőfi közössége* címmel az MNL online adatbázisában. A közel kétszáz embert felölelő anyag könnyen kezelhető,

keresővel is rendelkezik. A személyekről egy adatlapon rövid életrajzi leírás készült, mindegyikben röviden kitérnek a Petőfihez fűződő kapcsolatra. A névsor elejét tekintve ismert személyek nevét is találjuk (Arany János, Bajza József, *Barabás Miklós*, *Bem József*...) a napjainkban kevésbé ismertek között.

Több mint 160 személyhez levéltári iratokat tudtak csatolni, amelynek fotója

megtekinthető, ezáltal könnyen kutatható. Az adatbázisban közzét mintegy 420 irat/iratgyűjtemény többsége magyar nyelvű, de van köztük német és latin nyelven írt.

A költő kapcsolati hálója jól szemlélteti, hogy Petőfi Sándor ismerősei a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből származtak, akik életútját a csatolt sokszínű levéltári dokumentumok szemléltetik. Az ötletesen kialakított adatbázis a Petőfi, valamint ismeretségi köre élete iránt érdeklődők és kutatók igen hasznos segédletének tekinthető, megtekintését a korszak, a reformkor jobb megismerése miatt csak javasolni tudjuk. Az adatbázis elérhetősége: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis>

Fővárosi online múltidéző

Budapesti Levéltári Mozaikok

•••• Simon Katalin

Budapest Főváros Levéltára 2019-ben a főváros egyesítésének évfordulója alkalmából új online rovatot indított *Levéltári Mozaikok* címmel. A rovat egyik célja az volt, hogy felhívja a figyelmet a levéltárunkban őrzött értékes és sokszínű iratanyagra a 18–20. századból. A másik, hogy egyfajta fórumként bemutatkozási lehetőséget biztosítson kollégáinknak.

A 2020 tavaszán berobbanó járvány és a lezárások idején az online tér felértékelődésével a cikkek jelentős szerepet játszottak a látogatóinkkal való kapcsolattartásban. A rövid ismeretterjesztő írások idővel bővültek, és tudományos apparátussal lettek ellátva. Az átalakulás jeleként 2021 tavaszán a rovat új nevet kapott

Budapesti Levéltári Mozaikok néven, és bejegyzett online sorozattá vált, rá egy évre pedig új honlapra költözött.

A cikkek részben évfordulókhoz, ünnepekhez kapcsolódnak, máskor különleges forrásokat mutatnak be. Látták már például az '56-os forradalmár vérellírt levelét? Vagy a pesti kéményseprő képes-verses újsávi, 1838-at köszöntő üdvözlét? Bemutatjuk a levéltárban szerzett tudás gyakorlati hasznát is, így *Gundel Károly* családfájának összeállítása során egyszerre kapunk ízelítőt a levéltár-pedagógiáról és a családfakutatás alapjairól, de módszertani cikk támasztja alá a két éve felbukkant, *József Attilának* tulajdonított íráshoz tartozó kísérő irat (nem) hitelességét.

A legfrissebb cikkek közül kiemelnénk a városeyesítés közelgő, 150. jubileumára írt sorozatot.

A Petőfi-emlékévhöz kapcsolódva egy eddig feldolgozatlan forrás, *Szendrey Júlia* hagyatéki ügye világít rá az özvegy tragikus sorsára.

Hogy miért éppen mozaikok? A mozaikok sokfélék lehetnek: kicsik, nagyok, szabályosak és szabálytalan formájúak, sötét és világos színűek, azonban ahogy egymás mellé rakosgatjuk őket, egy új képet adnak ki. A cikkek tükrözik ezt a sokféleséget: olvashatunk például az utcanevekként velünk továbbélő egykori prominens városvezetőkről, „ismeretlen ismerőseinkről” (így a népkönyhátat teremtő első főpolgármesterről, *Ráth Károly*ról, a művészetpártoló *Gerlóczy Károly*ról), emblemikus helyszíneikről (Műjépgálya, Állatkert, Vígszínház), ugyanakkor a „kisemberek” mindennapjaiba is bepillantást nyerhetünk a kisdédóvóktól a hazai futballvilág kezdetéig.

A cikkek által megidéződik a múlt sokszínűsége, és általuk magunk alakíthatunk ki egy képet Budapest és egykori lakói életéről. Honlapunk: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/>

Fotó: BHT

Szabadság, szerelem

Születésének 200. évfordulójára emlékezve a Petőfi Irodalmi Múzeumban január 14-én új, állandó Petőfi kiállítást nyitottak meg, melynek címe nem véletlenül azonos a költő egyik, 1845-ben született versének címével. A *Költő lenni vagy nem lenni* elnevezésű tárlatunk nem az életműkiállításoknál megszokott időrendi sorrendben foglalkozik *Petőfi Sándor* életrajzával, hanem a költő szövegein keresztül tárgyalja sokrétű életművét, főbb témaköreit.

Petőfi fővárosi tevékenysége napjainkban már irodalomtörténeti jelentőségű. 16 éves korától vándorszínészként dolgozik, de pár év múlva, 1843. július 1-jén Pest városába lépett, ahol angoltól és franciából fordít, majd Erdély felé indult... Véglegesen 22 éves korában, 1844-ben lesz városunk lakója, és *Vörösmarty*

Mihály patronálásának köszönhetően a pesti Divatlap segédszerkesztőjeként munkát kap, bevezetik a Pest-budai kulturális körökbe. Kiadják verseit, fordításait, megjelenik *János vitéz*...

A hagyományost erősen meghaladó interaktív kiállítás látványelemei és tárgyi elemei egyfajta csokorba kötve irányítják a figyelmet a minden magyar által ismert költő sokrétű életművére. Találkozunk azonban itt a költő köte-

Fotó: Petőfi Irodalmi Múzeum

A tárlat központi hatáseleme a meglepetés

teivel, fennmaradt személyes tárgyival, kézírataival, leveleivel, de korabeli festményekkel, leírásokkal is. Az állandó kiállítás mellett egy időszakos tárlatot is megtekinthetünk, mely a korábbi évtizedek állandó Petőfi kiállításainak állít emléket.

A „nemzet festője”

125 éve hunyt el Barabás Miklós

•••• Bódi Katalin

A magyar reformkor egyik legkiválóbb és legkeresettebb portréfestője, a magyar nemzeti festészet atyja, Barabás Miklós (1810–1898) festőművész 125 évvel ezelőtt, 1898. február

Fotó: BTM Fővárosi Képtár

12-én hunyt el. Megrendelői a 19. századi fővárosi szellemi élet kiválóságai és kora vezető politikusai voltak, akik közül többen a Városmajor szívében álló klasszicista villájában is megfordultak. Barabás Miklós megrendelése nyomán tisztos polgári jólétre tett szert, az első hazai festőművésziünk volt, aki a művészetet hivatássá emelte.

1810. február 22-én született a háromszéki Kézdimárkosfalván Barabás Miklós, egy elszegényedett kismemesi család soka-

A festő saját maga által tervezett városmajori villája

dalában húzódó szőlőbirtokon egy szobakonyhás présház állt. Egy évvel később, 1840-ben készült el a Városmajorra néző, eredetileg nyári laknak épült klasszicista stílusú villája, melyet a festő saját maga tervezett. A három tágas, egymásba nyíló

dik gyermekeként. Nehéz, hányatott gyermekkor jutott neki, alig fél éves volt, amikor szülei elváltak. Tehetsége korán megmutatkozott és a festés már tizenéves korában pénzszerzési lehetőséget jelentett számára.

A fiatal festő eleinte autodidakta módon, klasszikus mesterek képeinek másolásával képezte magát, majd bukaresti, kolozsvári és itáliai utazásait követően 1835-ben tért vissza Pest–Budára, ahol 1840-ben telepedett le véglegesen. Életművében kiemelkedő helyet foglalnak el a reformkor neves közéleti személyiségeit, művészeit – köztük Arany Jánost, Batthyány Lajost, Deák Ferencet, Eötvös Józsefet, Liszt Ferencet, Petőfi Sándort, gróf Széchenyi Istvánt és Vörösmarty Mihályt – megörökítő finom lélekrajzú, idealizáló portréi.

Még nem volt harminc éves Barabás Miklós, amikor elismert és tehetsős festőként 1839-ben telket vásárolt az akkoriban még külvárosnak számító, zöldövezeti Városmajor utcában. A Kis-Sváb-hegy oldalában húzódó szőlőbirtokon egy szobakonyhás présház állt. Egy évvel később, 1840-ben készült el a Városmajorra néző, eredetileg nyári laknak épült klasszicista stílusú villája, melyet a festő saját maga tervezett. A három tágas, egymásba nyíló

Fotó: MEK/wikipedia

Barabás Miklós önarcképe 1841-ből

szobából álló villaépületet később bor tárolására alkalmas pincehelyiséggel, majd 1847-ben egy műteremmel is kibővítették. 1841-ben feleségül vette *Bois de Chesne Zsuzsannát*, házasságukból négy gyermekük született. A Városmajor utca 44. szám alatt álló, árnyas kerttel körülölelt villa később a család állandó otthonaként szolgált. A festő harminc éven át, 1870-ig élt itt családjával. A villa és a tágabb budai környezet nyújtotta harmóniáról Barabás romantikus hangulatú akvarelljeinek egész sora tanúskodik, melyeken gyakran a Városmajor fáit és a zugligeti lankákat is felfedezhetjük. Barabás Miklós 88 éves korában hunyt el Budapesten, testét a Fiumei úti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Állami boldogság

Szűk körben, az újpesti cigányság kulturális központjában, a Tél utcai Rácz Gyöngyi Közösségi Központban január 20-án mutatták be a 2010-ben elhunyt *Bartos Tibor* műfordító *Állami boldogság I. Arany vasmacska* című eddig kéziratban maradt önéletrajzi kötetét. A megjelenteket *Molnár István Gábor*, az Újpesti Roma Kisebbségi Önkormányzat elnöke köszöntötte. A múlt század 70-es 80-as éveiben az állampárt bírta a boldogságot, azok részesülhettek benne akik meghajoltak – mondta *Hajdú Farkas Zoltán* főszerkesztő. *Bartos* szabadúszó volt, a most bemutatott kötetétől megijedtek, a *Réz Pál* által szerkesztett *HOLMI* 2001-ben két kis részletet közölt csak belőle. Kötetünk szerzőjéről mint az Európa Könyvkiadó szerkesztőjéről (1954 és 1965 között) emlékezett meg *Takács Ferenc* irodalomtörténész, a szerkesztőségi szoba légkörét felidézve. A Fővárosi Cigány Önkormányzat vezetője, *Csóka János Pál* a szerző

Fotó: BHT

Az asztalnál Csóka János, Hajdú Farkas-Zoltán, Takács Ferenc ül, és Molnár István Gábor állva

1958-ban kiadott *Cigány mesekönyvét* említve mondta el, hogy *Bartos* együtt élt az újpesti cigánysággal, szerette őket, szinte cigánnyá vált.

Budapesti Históriaik

Budapesti Honismereti Társaságunk és Budapest Főváros Levéltára Budapesti Históriaik című előadóst-sorozatát minden hónap lehetőség szerint első szerdai napján, délután 5 órai kezdéssel áprilisban a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben, májustól Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Április 5. szerda (FHGY)

• *A budapesti harangöntés aranykora (1873–1914)*

Előadó: *Bajkó Ferenc* harangtörténeti kutató

• *Budapesti írók, költőirások otthonai a dualizmus idején*

Előadó: *Németh Nyiba Sándor* író, költő

Május 3. Szerda (BFL)

• *Pest-budai kártyafestők a 19. században*

Előadó: *Jánoska Antal* kártyagyűjtő/kutató

• *Aschner Lipót és a Tungsram fénykora.*

Előadó: *Rojkó Annamária* szerkesztő

Június 7. Szerda (BFL)

• *A pesti mágnásnegyed története*

Előadó: *dr. Dubniczky Zsolt* főkönyvtáros

• *Új lehetőség a fejlődésre – Kőbánya és a városeyesítés*

Előadó: *Herédi Attila* főlevéltáros

Olvasóink írták

A Városunk XXVI/1. számának 7. oldalán cikket közölnek *Róbert Péter*től *Zsidók a középkori Budán* címmel. Sajnos a cikk pontatlan és sok benne a tévedés. *Zolnay László*, *B. Nyékhelyi Dorottya* és *Végh András* történeti-régészeti kutatásai alapján a zsidók középkori budai története röviden így vázolható.

1. Buda első zsidó negyede a mai Szent György utca nyugati oldalán volt. A középkori források Zsidó utcának nevezték, északi végén kapu vezetett ki a városból, melyet Zsidó kapunak neveztek. A zsidók első zsinagógája is előkerült 2005-ben a ma már nem létező Szent György utca 12. helyén, sőt a hozzá délről csatlakozó rituális fürdőt is feltárták. 1307-ben a Werner fia László vezetett fegyveresek a zsidók zsinagógája melletti kapun törtek be a városba. Az épület téglalap alaprajzú volt, boltozott terét két oszlop tagolta két hajóra. Formája és mérete a vele egykorú prágai és bécsi zsinagógáéval egyezett meg. A zsidó temető a várfalon kívül a Mikó utca-Pauler utca-Alagút utca-Attila út határolta területen volt, első említése 1290-ből származik, legrégebbi sírköve pedig 1276-ból.

2. A 15. század első felében, a Szent Zsigmond templom a mai Szent György tér közepén történő felépítése és a királyi udvar Budára telepítésével párhuzamosan a zsidók a Várnegyed északnyugati részére költöztek, Zsidó utcának a mai Táncsics M. utcának a kanyartól északra eső részét nevezték. Első említését 1440-ből ismerjük. A Táncsics M. utca 23. alatt felépített zsinagógájuk déli falpillerén talált felirat szerint 1541-ben az épület 80 éves, azaz 1461-ben építették. (Scheiber Sándor meghatározása) **B. Z.**

A fenti írás (Zsidók a középkori Budán) szerzőjének a válasz lehetőségét felkínáltuk, de azzal nem kívánt élni – *a szerk.*

A múlt a jelenhez szól

Kőbánya Önkormányzata és kulturális központja a Körösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Központ Házassághöztermében március 30-án, délután 3 órai kezdéssel *A múlt a jelenhez szól* címmel helytörténeti kiskonferenciát tart, megemlékezve Budapest és

tuk meghívójukban. A megjelenteket Kőbánya polgármestere, *D. Kovács Róbert Antal* köszönti, majd *Herédi Attila* főlevéltáros Adottságok és hozzáadott értékek - Kőbánya és a városeyesítés témakörrel ad tájékoztatást. Ezt követően a városrész mai két legnagyobb gyáráról

hangzik el előadás: *Dréher és Kőbánya* címmel *dr. Török Róbert* múzeumigazgató, egyben a Dreher Sörmúzeum muzeológusa a sörgyár múltjáról beszél, majd a Richter Gedeon Gyógyszergyár 120 éves történetéről *Sándor Márta* múzeumi koordinátort hallgathatjuk meg. A konferencia utolsó előadójaként az oral history helytörténeti jelentőségére *Földényi Krisztina* könyvtáros hívja fel a figyelmet.

In memoriam

Kisújszálláson, 1946. január 8-án látott napvilágot. Az általános iskolát szülőhelyén végezte, majd 1960 és 1964 között a szolnoki Eötvös téri Szamuely Tibor Gépipari Technikum (ma Szolnoki SZC Jendrassik György Gépipari Technikum) tanulója volt. Az érettségi után az újpesti Egyesült Izzónál (Tungsram) kezdett el dolgozni – nyugdíjas koráig hű maradt a világ egyik legjelentősebb fényforrás gyárához. 1964 és 1970 között a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatója, okleveles gépészmérnökként végzett. A Tungsram fejlesztő mérnökeként négy földrészen működött közre gyárfejlesztésekben. A

Oláh Albert (1946–2023)

rendszerátváltás után a Tungsram Vákuumtechnikai Gépgyár munkatársa, 2008-ban ment nyugdíjba.

Barátságos, mindenki felé nyitott, segítőkész ember volt. Az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény sok fontos Tungsram törzsgyári és vákuumtechnikai gépgyári relikviáját köszönheti neki – valamint a gyármúzeum mostoha körülmények között tárolt anyagai is ideiglenesen a helytörténeti gyűjtemény kezelésébe ke-

rülhettek. Egyike volt a civil kezdeményezésként az Izzó lakótelepen felavatott (2021) Dienes Béla – a Tungsram vezérigazgatója (1962 és 1983 között) – emléktáblának. Az Újpesti Városvédő Egyesület Aranyhorgony-díjjal ismerte el tevékenységét. A Budapesti Honismereti Társaság programjainak 2016-tól fáradhatatlan fotódokumentátora, 2021-től Ellenőrző és Számviteli Bizottsága választott tagja. Váratlan hirtelenséggel 2023. január 11-én távozott közülünk. Búcsút február 15-én, az újpesti Megyeri úti temetőben vehettünk Tőle, ahol végső nyugalomra lelt. Emlékedet nem felejtjük.

Állandó Petőfi-kiállítások

A Petőfi Irodalmi Múzeum tárlatairól

•••• Tóth Dóra

Kétszáz éve született *Petőfi Sándor*. A jeles évforduló méltó ünnepléséhez a PIM (többek között) új állandó kiállítással járul hozzá, amely persze nem első a maga nemében – hasonló vállalkozások egész sora előzte meg a múzeum falai közt. Ugyanakkor e kiállítások korántsem készültek egy kaptafára: minden kiállítással Petőfi egy új oldalt ismerhették meg a látogatók.

A következő állandó kiállítás 1984-ben nyílt *Petőfi és kora* címmel. A kiállítás készítői ismét a megszokottól eltérően mutatták be Petőfit és korát: a költő pályáját a korszak társadalom- és kultúrtörténeti összefüggéseiben tárták fel. Az összefüggések széles hálózata bemutatta azokat a munkákat, bemutatta azokat az embereket, akik nélkül Petőfi sosem lehetett volna az a költő, akinek ma ismerjük: a művelt, a világirodalmi eszményekkel táplálkozó költő-forradalmár.

A szokásos múzeumi feliratozás helyett kizárólag korabeli irodalmi szövegeket tettek ki, az elmélyültebb ismeretekre vágóknak pedig hangulatos olvasósarkot készítettek a kiállítást kiegészítő füzetekkel.

A következő kiállítás 1990-ben nyílt meg, újból *Petőfi és kora* címmel. Az új kiállítás ismét Petőfi életét, munkásságát helyezte a középpontba, mellette barátait, környezetét, az akkori politikai légkört mutatta be. Négy teremben, kronológiai sorrendben tárult fel Petőfi élete, életműve, és a kor,

amelyben alkotott. Ehhez kapcsolódott még két kamara-kiállítás is: az egyik a Petőfi-legendák kialakulására próbálta meg a választást, az utolsó teremben pedig a barguzini ásatás fotóit állították ki.

A múzeum 2000-ben befejezett felújításakor nyílt meg a *Tanuljátok meg, mi a költő* című kiállítás, mely bizonyos értelemben visszanyúlt a múzeum elődjéhez, a Petőfi Házhoz, hiszen újra jelentős szerepet kaptak a relikviák. Ez azonban egyáltalán nem a tárgyak látványraktár-szerű összezsúfolását jelentette – a kurátorok minden műtárgyhoz hozzáállt verset,

Fotók: PIM Múzeumi Dokumentációs Adattár

Petőfi Sándor kiállítás (1959)

versrészletet vagy levelet párosítottak Petőfi életművéből.

2011-ben nyílt a *Ki vagyok én? Nem mondom meg... – Petőfi válaszításai* című tárlat. A kiállítás címe ismét új koncepciót tüzen: a szoborszerű Petőfi helyett egy rendkívül tehetséges fiatalember dilemmái, szerepkeresése, lehetőségei és kapcsolatrendszere került a középpontba, kiegészítve a modern technika adta lehetőségekkel. 2019-ben nagy adósságot törlesztve a kiállítás kiegészült egy Szendrey-teremmel, melyben *Szendrey Júlia* alakját a hétköznapiak és az irodalmi hivatás kölcsönhatása felől közelítették meg, azt vizsgálva, hogy női és családi szerepei hogyan fonódtak össze írói szerepeivel. A témakör részletesebb ismertetése a Petőfi Irodalmi Múzeum szakmai blogjában (https://pimblog.blog.hu/2023/02/01/a_mi_sandorunk) olvasható.

Az első, Károlyi palotában rendezett Petőfi-kiállítás (1959) az életmű lineáris bemutatására törekedett, némi szocialista felhanggal, óvatosan kerülve a szabadságharcok témáját.

Ásatások Barguzinban (1990)

Nagyobb nyilvánosságot kapott Petőfi születésének 150. évfordulója miatt az 1972 decemberében nyílt kiállítás, melyvel kapcsolatban elvárás volt a művelődési minisztérium részéről, hogy a „...szocialista eszmeiség, a hazafiság, az internacionalizmus szellemében elmélyítsék Petőfi forradalmi költészetének az ismeretét.” A kurátorok a legfrissebb tudományos kutatások bemutatásához a kiállítás látványelemeit és az installáció egy részét kortárs képzőművészekkel terveztették meg. Az első teremben Petőfi költészetének belföldi és külföldi hatásával ismerkedhetett meg a látogató, ezt követte Petőfi élettörténete. A kiállítás általános célja az volt, hogy a korábban csak rossz minőségű, tankönyvi illusztrációkon látható kéziratok, tárgyak mind a kiállítótérbe kerüljenek.

Ki vagyok én? Nem mondom meg... Petőfi válaszításai (2011)

Neptun-kút a Svábhegyen

•••• *Mattyasovszky Zsolnay Eszter*

Herkulesfürdő régen híres épület-együttesére 1883-ban *Alpár Ignác* „Neptun” jellegével pályázott. Herkulesfürdő emblematikus épülete lett a Szapáry-fürdő, díszkútja a francia reneszánsz jellegű tér központi eleme.

A díszkútra több megrendelést is teljesítettek különböző megrendelők felé – kérésre a pilléren a megrendelők monogramjával. Budapesten 1913-tól *báró brassói Szte-reényi József* svábhegyi villájának kertjében is áll egy Neptun-kút (XII. kerület, Művész utca 2. – jelenleg külföldi tulajdonban van), amely helyi műemlékvédelmet élvez, 2002-ben restaurálták.

Hajós György így írt róla: „A víz a felső törzshöz fűzött három delfin torkából folyik a felső medencébe, és onnan vízköpő fejek száján át az alsó medencébe. A törzs alsó részét a növényzet között tanyázó vízimadarak díszítik. A fürdőházat 1886 augusztusában adták át rendeltetésének.”

Mendöl Zsuzsa „A Zsolnay-gyárban készült kerámia közkutat, szökőkutak” című írása – a pécsi Janus Pannonius Múzeum 1983-as évkönyvében (XXVIII. kötet) – szabatos leírást ad a szökőkútról. Idézete elején a tervező *Alpár Ignác*nak a *Művészeti Iparban* „Szökőkút majolikából Herculesfürdőre” címmel megjelent ismertetésére (II. évf. 1887. 1720. old.) is támaszkodik: „A reneszánsz idején kialakult forma: kerek vagy sokszögű

Fotó: a szerző felvétele

Díszkút a Svábhegyen

medence közepére állított pilléren vizet köpő szoborral, vagy a központi tengelyre fűzött kisebb-bő tálakkal – szinte napjainkig a szökőkutak alaptípusa maradt. Tulajdonképpen ehhez a felépítéshez kapcsolódik *Alpár Ignác* Herkulesfürdőre a fürdőház halljába tervezett majolika szökőkútja (1882) (2. terra-kotta fazonkönyv, 672). Jelenleg Pécssett már pirogránitból két példányban látható: a Zsolnay-gyár udvarán és a Vasváry-villa (MTA székház) előtt. A Zsolnay-gyár későbbi szökőkútterveinél is alkalmazta e kút vájatolt oldalú, golyósor szegélyes medencéjét. A 3,2 m átmérőjű medencében 4 m magas a több szintre tagolt, gazdag ornamentikájú építmény. A vízi élővilágot reliefben ábrázoló hasas törzs körül három díszes ballusztter egy-egy vízfogó kagylót emel. A középtengely posztamentéhez három oldalról volutás gyámkő kapcsolódik. E posztamenten egyetlen díszes testű ballusztter emel, amelynek lábazati gyűrűit delfinek kapcsolják a posztamenthez. A ballusztter tejetén lévő golyón...”

A svábhegyi díszkúton kívül további Neptun-kutakról is tudunk: 1884-ben Pécssett a Zsolnay-gyár udvarán a kút másodpéldánya, szintén Pécssett a Vasváry-villa kertjében (ma az MTA Székháza) – mázatlan. Kaposvárott a Berzsényi parkban 1929-ben állították fel a kutat, amelyet a 60-as években elbontottak, majd 2001-ben a kút másolatát ismét felállították. Budapesten 2019-ben a József nádor téren állították fel az eredeti díszkút másolatát.

Óbudai Múzeum

Vezető: Gálfi Ágnes, tel./fax: 250-1020, cím: 1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K-V: 10-18 óra.

Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne, tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48., nyitva: K-P: 10-18, Szo: 10-14 óra.

Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Helytörténeti munkatárs: Keleti Éva, tel.: 369-3688, cím: 1077 Bp., Csányi u. 5., nyitva: V-Cs: 14-18, P: 10-14 óra

Józsefvárosi Múzeum

Vezető: Tamás István
e-mail: istvan.tamas@jkn.hu
cím: 1085 Bp., József krt. 70.
nyitva: felújítás alatt

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420, cím: 1092 Bp., Ráday u. 18., bejárat az Erkel utcából, nyitva: K-P: 12-18, Szo: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, cím: 1102 Bp., Füzér u. 32., nyitva: K-Sz: 10-14, Cs: 14-18, Szo: 9-13 óra. Kutatói nap – P: 9-13 óra

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Papp Gábor, tel.: 208-6635, 06-70-704-5938, cím: 1116 Bp., Pentele u. 8., nyitva: K, Cs, Szo: 14-18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt, tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,

cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45-47., nyitva: H-P: 10-19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Földváry Gergely, tel.: 06-70-360-2447, cím: 1121 Bp., Zugligeti út 64., nyitva: Sze-V: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Meyer Gáborné, tel.: 06-30-453-3693, cím: 1131 Bp., József Attila tér 4., nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

Vezető: Majkó Zsuzsanna
tel.: 06-70-522-3577,
cím: 1144 Bp., Vezér u. 28/b,
nyitva: előzetes egyeztetéssel
e-mail: helytortenet@cserepekft.hu

XV. Kerületi Kulturális Örökség Háza és Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kiss Emőke Hajnalka, tel.: 419-8216, cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81., nyitva: K-P: 10-16, Sze: 12-18, Cs, Szo: 10-14 óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Mb. vezető: Müller Ildikó, tel.: 604-8342, cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157., nyitva: H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc, tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31., nyitva: K-V: 14-18 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilauf Zsuzsanna, tel.: 290-1585, 06-20-316-9885, cím: 1181 Bp., Margo Tivadar u. 116-118, nyitva: Cs-P: 10-18, Szo: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-1619, cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9., nyitva: K-P: 14-18 óra, páros heteken Szo: 10-14 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó, tel.: 283-1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53., nyitva: K-Szo: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747, cím: 1213 Bp., Szent István út 230, nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18, Szo: 9-13 óra.

Nagytétényi Helytörténeti Kiállítóterem

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Wahl Ildikó, tel.: 06-20-237-1920, cím: 1225 Bp., Nagytétényi út 278., nyitva: K-Cs: 9-12, Szo: 15-18 óra.

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény vezető: Geiger Tamás, tel.: 287-3057, cím: 1238 Bp., Sztis u. 105., nyitva: Sze-P: 10-17 óra.

Gyűjtemény született

50 éves a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

••• földvár

Már az 1800-as évek közepén felmerült a helyi múzeumok és gyűjtemények, kiállítóhelyek alapításának gondolata, de a tájházak, helytörténeti gyűjtemények országos hálózatának kialakulása leginkább az 1960-as és 1970-es években kezdődött el. Budapesten a kerületek és a városrészek történeti emlékeit főként a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye és a Bu-

szervezni a kutatásokat. Jelentős érdemeket szerzett rajta kívül *Kahlich Endre* helytörténész és *Molnár Imre* gyűjteményvezető, akik hosszú éveken keresztül, áldozatos munkával ápolták és irányították a gyűjtemény tevékenységét. Molnár Imre írta a gyűjtemény első leltárkönyvét is, amit számtalan szebbnél szebb rajzzal

látott el. Ezek mind a mai napig megvannak és a gyűjtemény szolgáltatásában állnak.

Mivel a Maros utcai hely egyszerre kutatóhelyként, raktárként és kiállítóhelyként is funkcionált, lassan kinőtte a gyűjtemény. 1998-ban költözött a Városmajor utca 16. szám alatti kiállítóhelyre, ahol már művészeti kiállításokat is lehetett szervezni. A sok művészeti kiállítás lassan

hátterbe szorította a történeti múlt bemutatását és kutatását, ezért a kerületi önkormányzat a gyűjteménynek új helyet nézett, egy saját helyet. 2005. január 1-jén jött létre önálló intézményként a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria, melynek művészeti kiállításai maradtak a Városmajor utcában, míg a gyűjtemény tárlatai és raktárai új helyre költöztek, a Beethoven utca 1/b. szám alatti családi házba.

Az idők során a gyűjteménynek jelentős számú tárgyi anyaga lett, köztük a több ezres képeslap gyűjteménye, mely adatbázis formájában már online is megtekinthető. A közgyűjtemény fényképállománya is több tízezerre tehető, míg a műtárgyakból is legalább egy-kétezer tétel található a raktárakban. Számos kiállítás, helytörténeti séta, konferencia, kiadvány és előadás bizonyítja, hogy a 2010-es évekre a főváros egyik legaktí-

vabb helytörténeti gyűjteményévé nőtte ki magát. Nem véletlen, hogy 2017-ben a MOM Kulturális Nonprofit Kft. telephelyeként talált új otthonra a Lóvasút Kulturális és Rendezvényközpontban, míg a

Modern kiállítóter a Zugligeti úton

művészeti kiállításoknak teret adó Hegyvidék Galéria a Bőszörményi út 10. szám alatt kapott szintén saját kiállítóteret.

A Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény tárgyi anyagai közül kiemelkednek a régi utcablákok, a budai szódásüvegek, a vendéglátás különböző tárgyai, de igazi különlegesség az egykori Óra-villa óraszerkezete, az egykori golfpálya első fűnyírója, vagy az Ugocsa mozi egykori fényreklámja is. A műtárgyakon kívül jelentős levéltári állománya van, amelyben megtalálható az összes XII. kerülettel foglalkozó periodika, köztük az 1970-től katalógizált Hegyvidék Újság, de más vállalati, üzemi lapok példányai is. Értékes anyag még a házkataszter, ami a kerület több mint háromezer épületét őrzi cédu-lákon, de értékes levéltári dokumentuma a kerületünkben egykor lakó *Barabás Miklós* festő végrendelete vagy a *Semsey* grófi család iratai.

Beethoven utca 1/b. az utcáról nézve

Fotók: Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

dapesti Történeti Múzeum gyűjtötte. A főváros nagyságát figyelembe véve azonban a különböző kerületek helyi sajátosságait és történetét nemigen tudták ezek az intézmények bemutatni.

A XII. kerület Helytörténeti Gyűjteménye ötven évvel ezelőtt, 1973-ban jött létre a Városmajor utca 76. szám alatti kis helységben, ahol a gyűjtési feladatokat nagyban nehezítette a körülbelül félszobányi terület. Később 1984-ben költözött tovább a gyűjtemény a Maros utca 1. szám alatti galériával megtöltött kiállítóhelyre, amelyben eredetileg egy könyvkötő műhely működött. A kerületi gyűjtemény létrehozásában meghatározó szerepe volt *Györy Gáspár* könyvtárosnak, aki a Táncsics Mihály Gimnáziumban kezdte el

A gyűjtemény bejárati üvegfal oldala

Az Ugocsa mozi cégtáblája

Kőbánya és a foci

Labdarúgás-történeti vetélkedő

•••• Menyhárt Sándor

Kerületünkben a Kőbányai Bástya labdarúgó csapat 1953-ban kezdte meg működését. Veszprémből került ide, oda meg Fűzfőről helyezték át. Nálunk az egyesület felvette a Kőbányai Dózsa nevet. A csapat anyagi támogatását a határőrség és a rendőrség biztosította. 1954-ben a Kőbányai Dózsa az NB II-ben az élen végzett, jogot nyerve az élménybe jutásra. A gárda lélekben már készülni látszik, hogy ősszel nem a Sztálinvárosi Vasmű ellen kell majd küzdenie, hanem a Honvéddal, az éppen Kinizsi néven futó Ferencvárossal és a Vasassal mérheti össze tehetségét, sporterejét.

Az állampárt, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Rákosi Mátyás elnökletével 1955. január 17-én is ülésezett. Volt ülésüknek egy kőbányai vonatkozása, úgy döntöttek, hogy a Kőbánya ne jusson fel! Miért? Úgy gondolták, mivel az NB I-ben van már egy fővárosi „belügyes” csapat, jobb, ha a vidéknek is lesz egy „belügyes kedvence” – a csapatot Pécsre helyezték. Ott azonban mégsem hívhatták őket Kőbányai Dózsának, a megoldást a Pécsi Dózsa elnevezés jelentette.

A kőbányai csapat gerincét Pécsre kényszerítették és szinte hihetetlen, de ősszel a Pécsi Dózsa állhatott rajthoz az első osztályban. Mindezt annak ellenére tehetette, hogy a Kőbányai Dózsa, mint labdarúgó egyesület továbbra is folytatta működését. Ezt úgy oldották meg, hogy az egyesületet visszaléptették a felsőbb osztályban való indulástól – ahol csak a politika vezényli a sportot, ott minden megtörténhet.

Kőbányának nincs NB I-es csapata, de van labdarúgás-történeti vetélkedője. A korszerű történelem oktatás hangsúlyt fektet

az életmód történetre is. Ha beleolvassunk egy-egy labdarúgó klubunk történetébe, erősen látható az adott politikai környezet hatása. Ezért is gondolták a szervezők, hogy legyen egy ilyen jellegű verseny is.

2022-ben Kőbányáról indult a „Fülöp Márton labdarúgás-történeti vetélkedő. A kerület leghíresebb cukrászdájának a

Fotó: Oszvald György

A labdarúgás-történeti vetélkedő döntője Kőbányán

tulajdonosa Fülöpné Benjamin Gabriella és a férje Fülöp Ferenc, kiváló sportoló fiúk emlékét örökítették meg a Fülöp Márton Alapítvány létrehozásával. Az alapítvány

kőbányai pedagógusokat kért fel, hogy szervezzék meg a versenyt középiskolás diákoknak az 1930-as, 1950-es és az 1980-as magyar labdarúgás történetéről. Forrásként Dénes Tamás labdarúgó szakíró műveit használták a versenyre jelentkező diákoknak, mely részletesen tárgyalja a magyar labdarúgás-történetet.

Az ország számos pontjáról jelentkeztek a diákok, s a két online forduló után kialakult a döntő 10 csapatból álló mezőnye. A vetélkedő döntőjét 2022. november 15-én, Kőbányán tartották. Ezen megjelent az 1980-as évek válogatottjainak több kiválósága: Détári Lajos, Fülöp Ferenc, Garaba Imre, Kovács Kálmán, Nagy László, Nyilasi Tibor, Pölöskei Gábor. A verseny idei legjobbjai a dombóvári Illyés Gyula Gimnáziumból érkeztek. Történelmi ismeretet ad át egy sportvetélkedő? A szervezők szerint feltétlenül, s reméljük a résztvevő diákok is így érzik.

Újbudai Kirakós

Egy kerület „rejtett” értékei

•••• Farkas Zsolt

Ha valahol Újbudáról, a XI. kerületről beszélgetünk, akkor mindenki tudja, hogy ott található a Szabadság-szobor, a Sziklatemplom, a Műegyetem, a Feneketlen-tó vagy a Budai Arborétum. Azonban, ha a Magyar Repülőgépgyár Rt., a Mahunka házaspár szobra, az Elefántos dísz-ivókút, a Költők Parkja vagy éppen a Kék-tó kerül szóba, akkor már zavarba jövünk, hogy vajon merre keressük azokat a térképen.

Az Eklektika Klub a *Gazdagrét* helytörténeti kiadvány előszavában írta 2001-ben: „a helytörténeti kutatások tárgyát általában a város-

ban az emberek többségének a lakása, a hétköznapi élettere ezeken kívül esik... melyek látszólagos szürkesége alatt rengeteg apró érték rejlik.” S ezek az értékek mások számára láthatatlanok maradnak.

Az Etele Helytörténeti Gyűjtemény idén januárban indította az útjára az Újbudai Kirakós programot, amely keretében szeretnék, ha az Újbudán élő emberek mutatnák be röviden a XI. kerület „rejtett” értékeit, az otthonuk környékén található érdekes, értékes vagy egyszerűen csak szép épületeket, utcarészleteket, köztéri alkotásokat, parkokat és tereket, amelyek a kerület kevésbé frekvenciált részein találhatóak, hogy mások is tudomást szerezzenek róluk, s alkalomadtán arra járva rácsodálkozhassanak.

Rövid, maximum 3–4 ezer karakteres dolgozatokat vár a gyűjtemény az akh@ujbuda.hu e-mail

történeti vagy építészeti szempontból fontos, kiemelkedő területek képezik. Azon-

címre – beküldésük folyamatos. Az ujbudaiakirakos.blog.hu oldalon, valamint az Etele Helytörténeti Kör Facebook oldalán, illetve a későbbiekben Újbuda helytörténeti honlapján lesz-

nek olvashatóak, ahol az érdeklődők a személyes emlékeiket is megoszthatják egymással. Mint a kirakós játékokban, az apró darabkák előbb-utóbb összeállnak egy képpé, amely jelen esetben Újbudáé,

ahogy a helyiek látják, akik a XI. kerületben élnek, tanulnak, dolgoznak, gyerekeket nevelnek, kutytát sétáltatnak, vagy egyszerűen csak ücsörögnek egy padon a kedvenc parkjukban.

Albertfalva – Nászajándék

Történeti múltról és lokálpatriotizmusról

•••• Máté Róbert

Ráckevei királyi birtok része volt a mai Albertfalva és Budafok (Promontorium) *Mária Terézia* uralkodása alatt. 1766-ban a királynő leánya *Mária Krisztina* férjhez ment *Albert Kázmér* szász-tescheni herceghez és a mai Albertfalva területét nászajándékkul kapták a királynőtől. A falu alapítása *Georch Illés* ráckevei prefektus felhívására történt: „A Promontorium és Pest városa között a tervezett újonnan építendő országút mellett egy mindig vízmentes lapályon, a Tiszteletreméltó Pesti Tanács egyik legelőnyösebb fekvésű területén egy ötven házból álló falut alapítanak. Valamennyi telek 16 öl hosszú és 24 öl széles, évente 18 napi robot és egy gulden ezüst bérleti díjért. Öt ilyen ház már áll, tízet most építenek. Kelt: Promontorium, Csepelen, 1819 március elsején.”

A település először Sachsenfeld, majd később Albertfalva elnevezést kapta. ez egyben utal névadójára és arra is, hogy a település faluként nyert elismerést. 1950-ben a főváros XI. kerületéhez csatolták, így Budapest része lett.

Albertfalva 2019-ben ünnepelte alapításának 200. évfordulóját. Erre az ünnepi alkalomra az

albertfalvi lokálpatrióták és a civil szervezetek kezdeményezésére Újbuda Önkormányzata felállította Albert herceg mellszobrát. A szobor *Triscler Ferenc* pécsi szobrászművész alkotása.

Albertfalván hagyománya van a lokálpatrióta szellemiségnek és a helytörténeti kutatásnak: *Beleznay Andor*, *dr. Hoffmann Pál*, *dr. Halabuk József*, *Kocsisné Kolozsár Judit*, *Kiss Gábor*, *Virt László*, *Sümegeh László*, *Madaras Gábor*, *dr. Tóth Sándor László*, *dr. Máté Róbert* könyvekben és tanulmányokban dolgozták fel Albertfalva történetét. Mit is jelent a lokálpatriotizmus? Ki is a lokálpatrióta? E szót gyakran halljuk, ha valaki dicséri saját faluját, lakókörnyezetét. Dicséri annak szépségét, értékeit, fejlődőképességét. A lokálpatriotizmus a helyi honszeretet. A lokálpatriotizmus alapja a patriotizmusnak, annak legfőbb kelléke, és alapvető tényezője az államalkotó erőnek.

A faluban 1858 körül a kézműves iparosság, asztaloság kezdett fejlődni. Albertfalva iparosai 1886-ban megalapították ipar-

Mahunka Imre és felesége vagyonuk 58 százalékát az Albertfalvi Római Katolikus templom építésére ajánlották fel. A templomot 1941-ben szentelte fel *Shvoy Lajos* székesfehérvári megyéspüspök.

Mahunka Imre 100 éve, 1923-ban halt meg. Férje halála után az özvegy a Kavics utcai villájából gyermeküdültöt alapított. A házaspár szobra lokálpatrióta kezdeményezésre 2010-ben került szülőfalujába, Albertfalvára. A szobor *Kisfaludi Zsigmond* alkotása.

Albertfalva gyáripára is fejlődésnek indult. Legelső gyára az Aetherikus Olajgyár. Ezután épült az Ecetgyár, a Gumigyár, a Magyar Repülőgépgyár Rt. - ez a monarchia legnagyobb repülőgépgyára volt. Boldog *IV. Károly* király személyesen járt Albertfalván megszemlélni a gyárat.

A Hangya Rt. albertfalvi alapítói között volt *Forgó Henrik*, a község főjegyzője. Albertfalván működött a Lóden Posztógyár, a Cérnázógyár, az LCH Lakk és Festékgár, Gamma Papírgyár és Öntöde, PERMEL Zománchuzal gyár és a Szellőző Művek.

Amikor Albertfalvát 1950-ben a fővároshoz csatolták, akkor gyáripára is átalakult. A megváltozott tulajdon és termelési viszonyok magukkal hozták a nyugodt kertvárosi környezetű Albertfalva és lakóinak erőszakos nagyvárosi asszimilációját. Buldózeres tereprendezéssel tucatjával tűntek el a panelprogram keretében a takaros kertés porták. A dózer a falu 1822-ben nyitott első temetőjét is eltüntette a világháborús katonai emlékművel együtt.

2014-ben lokálpatrióta kezdeményezésre a kerületi önkormányzat emlékhelyet hozott létre az I-II. világháború hősi halottai és polgári áldozatainak emlékére. E helyen volt Albertfalva első temetője 1822-ben, ahol a falut építő elődök is nyugodtak. Az emlékkő talapzatán lévő felirat üzenete: „A NEMZEDÉK, MELY ELŐDEIT FELEDNI HAGYJA, ANNAK JELENE INGOVÁNY, JÖVŐJE KÖDBE VÉSZ.”

Az Albertfalvi Lokálpatrióta Egyesület célja az albertfalvi környezet helyi értékeinek feltárása és megőrzése, a kulturális örökség megóvása, műemlékvédelem, valamint színvonalas, tudományos igényű előadások, kiadványok, konferenciák szervezése Albertfalváról.

Fotók: Sümegeh Zoltán

Az adakozó Mahunka házaspár

Fotó: Langermann Andrea

Albert Kázmér herceg mellszobra

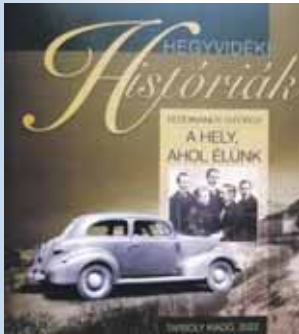

Háborúk áldozatainak emlékműve

Sashegyi mozaikok

•••• Praimajer Mária

Ferdinandy György: *A hely, ahol élünk*. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2022. 128 p.

Minden irodalmat kedvelő olvasónak ismerős Ferdinandy György neve. Számos könyve jelent meg magyar és francia nyelven, itthon és külföldön. Az író 1956-ban történt emigrálása óta kétlaki életet él, a választott hazájában vagy szülőföldjén, Budán tartózkodik. Könyvében többször utal rá, hogy a trópusokon veti papírra emlékeit.

Kötete, amelynek a címe is beszédes, a Sashegyről, és ahogy az szokás, az író szülőhelyéhez fűződő viszonyáról szól. Nem lineáris felépítésű a mű, nem a történetmesélésre épít, hanem emlékfoszlányokból építkezik, ami az írónak eszébe jut a régmúltból, azt tárja az olvasó elé. Megelevenedik a táj, a Sashegy a növényvilágával, a hegy a betelepült, szorgalmas sváb lakóival, a piacozó asszonyokkal, a kékkötényes férfiakkal, akik szabadidejükben szépen mulatni is tudnak. Megelevenít egy-egy jellegzetes alakot, több háborús eseményt leír (pl. az Üllői úton elindul az anya há-

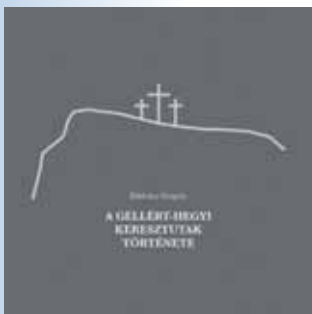
rom gyerekeivel, hogy pertligumit élelmszerre cseréljen). Érzékletesen ábrázolja, hogy egy gyerek hogyan éli meg a tragikus történeteket, és a felnőttek beszédéből csak később érti meg, hogy nagyszülei a lebombázott budai házuk alatt lelték halálukat.

Egy helytörténeti írásban elmaradhatatlan, hogy a családtörténet is bemutatásra kerüljön. Az ősök között találunk híres építész, aki a nagykorúton házat épített. A család sok nehézséget élt meg a háború alatt, három gyermekét az anya egyedül nevelte. Az anyát a minisztériumból elbocsátották, majd kalauzként dolgozott. Az író nehezen nyert felvételt az egyetemre, majd 1956-ban Franciaországba emigrált. Később áttelepült Puerto Ricoba és élt Miami-ban. 2000-ban történt nyugdíjba vonulását követően több időt tölt Budán, a szülőhelyén. Könyvét élvezetes olvasmánnyá teszi szerzője emlékeihez fűzött reflexiói és lírai betétekkel színesített leírásai.

Nagyböjti útravaló

•••• Simon Katalin

Földváry Gergely: *A Gellért-hegyi keresztutak története*. Art1st design studio Kft, Budapest, 2022. 130. p.

Naponta sétálunk el Budapesten egy-egy hely mellett azt gondolva, hogy jól ismerjük azt. Földváry Gergely kötete bizonyítja, hogy még városunk emblematikus részeiről is lehet újat mondani. A Gellért-hegyről közismert szerves egysége a Tabánnal, hogy miért építették oda a Citadellát, sokak számára a Csillagda és az egykori erőd, a Blockhaus története sem ismeretlen. Kevésbé voltak fókuszban a hegyen állt egykori keresztutak, amelyeknek ez a kötet állít hiánypótló emléket.

A könnyen kézbe vehető és gazdagon illusztrált könyvben a szerző nyomozásra invitál minket: apró utalások, a korlátozott számú képi és írott források segítségével próbálja rekonstruálni az 1715-ös, Sailer-féle, majd a Füll Mihály által a 19. század elején létesült egykori Kálváriát és keresztutat. Az eredetileg feltehetően 7–10 állomásból álló keresztút a 18. század második felében egészült ki 14 stációssá,

míg a Kálvária-kápolna a hegy délnyugati oldalán csak az 1870-es évekre nyerte el végleges formáját. Trianon után Alpár Ignác Magyar Kálvária kialakítását tervezte itt. A nagy múltú Gellért-hegyi keresztútjárás és búcsú hagyománya a Sziklakápolna felépülésével végleg átalakult, 1950-re a régi emlékeket elbontották.

Ám a mű nem pusztán az emlékezés céljából született. 2018-ban kezdeményezte a Szentimrevárosi Egyesület az egykori via crucis újbóli felállítását, amit 2021-ben az Immaculata Alapítvány karolt fel. A könyv függelékében Taraczký Dániel építész által a leendő, Citadella lödombjára tervezett keresztút látványterveiben gyönyörködhetünk. A kötet két része így egymásra reflektálva tanúsítja, milyen nagy szerepe volt és van a közösségek életében az egyéni kezdeményezésnek. Kereskedelmi forgalomban egyelőre nem kapható, de nagyobb közgyűjtemények könyvtáraiban megtalálható.

A főváros szőlő kultúrája

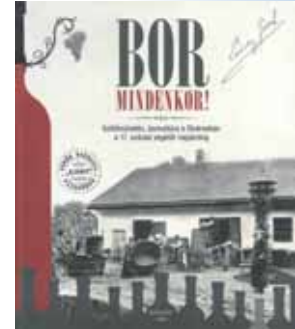
•••• Földváry Gergely

Simon Katalin: Bor mindenkor! Szőlőművelés, borkultúra a fővárosban a 17. század végétől napjainkig. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2022. 168. p.

Sok minden eszünkbe juthat a fővárosról, de talán nem az első és nem is a második gondolatunk lenne a szőlőtermesztés és a borkultúra, pedig a középkori és újkori Pest-Buda és Óbuda életében igen fontos szerepet töltött be a szőlőművelés. Ezt mutatja be a *Simon Katalin* által írt és szerkesztett kötet, mely egyben a Budapest Főváros Levéltárában 2021-ben megrendezett „Bor mindenkor!” című kiállítás képes katalógusa. A könyv rendkívül informatívan mégis olvashatóan mutatja be a főváros egykori ital-fogyasztási és szőlőművelési szokásait a török uralom végétől a filoxéra pusztításán keresztül egészen a 21. századig. Olvashatunk a kiadványban az egykori nemzetközi híró budai vörösről, a szüretéről, a szőlő és a vallásos élet kapcsolatáról, a fogadók működéséről is, de a kötetben Simon Katalin írásain kívül még megtalálhatjuk *Csiffáry Gabriella* és *Rác*

Attila különböző kisebb tanulmányait is *Jókairól*, *Krúdyról*, a tabáni kiskocsmákról, a pezsgőgyártásról, de még a pálinkafőzésről is.

A könyv egyik erőssége, hogy rendkívül gazdagon illusztrált, így aki nem szeretne elmerülni a részletekben, annak is egy igazi kultúrtörténeti kikapcsolódást jelenthet olvasása. Ráadásul az unalmasabbnak tűnő számadatokat is figyelemfelkeltő grafikonokkal, térképszínezésekkel és ábrákkal egészítették ki, melyek segítik az olvasót vizuálisan is elképzelni az egykori borkultúra különböző adatait. A könyv számtalan új fényképet és nagyméretű térképet mutat be. Talán még izgalmasabb, a sok-sok levéltári dokumentum és műtárgy fotó, így nem csak a szövegeken és fotókon keresztül fedezhetjük fel a fővárosi borkultúra történeti múltját, hanem a meglévő tárgyi emlékeken keresztül is.

Villatelep a vasút mentén

•••• gábrriel

Pápai Tamás László: Pestszentlőrinci villatelep. Tomory Lajos Múzeum, Budapest, 2022. 104 p.

Pestszentlőrinc legrégebbi településrésze a másfél évszázaddal korábban parcellázni kezdett pestszentlőrinci villatelep, a Lónyaytelep. Ennek történetét dolgozta fel olvasható módon, egyben magas szakmai színvonalon *Pápai Tamás László*, a kerületi Tomory Lajos Múzeum történésze.

A Lónyaytelep születését, akár a többi Pest környéki villatelepnek, a jó közlekedési lehetőségek megteremtése tette lehetővé. *Gróf Lónyay Menyhért*, (a kiegyezés egyik fő támogatója, későbbi miniszterelnök) felesége, *Kappel Emilia* 1864-ben vásárolta meg a későbbi villatelep helyén elterülő tölgyerdőt (is). 1872-ben a Pest-Cegléd-Szolnok vasútvonalon vasúti megállóhelyet hoztak létre a birtok határán, megteremtve így a sikeres parcellázás előfeltételét. Lónyayék 1872-ben fel is építették villájukat, tíz év múltán már 17 nyaralóépület várta tulajdonosait. A szerző kötet a megszülető, majd fokozatosan gyarapodó település-

rész múltját, épületeik és az ott élők történetét ismerteti a kezdetektől napjainkig.

Első lakói a polgári, nagypolgári rétegből származtak, villájukat nyári lakként használták: *Eötvös Loránd báró*, *Fedák Sári* és a parcellázó Lónyayak neve ma is ismert, de egykor ismert volt *Margó Tivadar* egyetemi tanár, MTA tag, *Hofherr Albert*, a híres kispesti Hofherr traktorok gyártójának fia, *Gebhardt Lajos* főorvos, *Ország Sándor* miniszteri tanácsos...

Az első világháború után az épületek funkciója megváltozott, állandó lakásokká váltak. Az új építkezések 1945-ig még megőrizték a korábbi villanegyed jellegét, később a villákat, bérházakat államosították.

Az elegáns kivitelű, mintaértékű kötetet a sok fotó, tervrajz mellett a jelentősebb családok rövid életrajza, kép és irodalomjegyzék, valamint jegyzetapparátus kíséri, megteremtve a feldolgozott témakör szakmai értékét.

VAU! – a fővárosi kutyatartásról

Modern kori kultúrtörténeti tárlat

••• Molnár Álmos

Kutya és ember ősi kapcsolatának különleges kerete a város. Erre fókuszál a BTM Kiscelli Múzeuma *Vau! A fővárosi kutyatartás kultúrtörténete a modern korban* című időszaki tárlata, mely műtárgyak, képek és szövegek együttes értelmezését kínálja kutya és történelemkedvelők számára. Az egykori kolostorépület sziklapincéjében rendezett kiállítás a téradottságokhoz igazodva a kronologikus elbeszélés helyett tematikus felosztásban tárja fel a kutyatársadalom, kutya-ember viszonyának városi jellegzetességeit.

Meglepő vagy sem, de a főváros történetében az állatok is a mindennapok szereplői voltak: a közlekedés, fuvarozás, információcsera mellett a lelki társ szerepkör is alig cáfolható az állattartásban. Igaz ez a kutyákra is: a házőrzés feladatával megbízott ebek mellett mészárosok segédjeként, bűnüldözésben-nyomozásban, majd a segítségre szorulókat támogatásában is szerephez jutottak a kutyák, továbbá a luxus ebek képében létrejött a mai érte-

Fotók: Fáyiné Szalaynyay Judit

Műtárgyak, képek és szövegek együttes megjelenése

A kiállítás legfőbb ösztönzője a jelenleg is tapasztalható fővárosi kutyakultusz, ennek előzményei elevenednek meg a műtárgyakon keresztül. A tárlat a budapesti kutyatartás szabályozott formáját, az állator-

vólságot, ebkiállításokat, állatvédelmet, munkakutyákat bemutató tematikus blokkokra oszlik, de a Budapesti Történeti Múzeum további tagintézményei segítségével megvalósult szekció a régészet látószögén keresztül még korábbi időszakokhoz is kitekintést nyújt. Szerep jut a művész-társadalom ismert egyéniségeinek is, mivel a színészek, írók körében divatozó eb-tartást beszédes fényképek örökítették meg, a polgári kutyatartás, egyszersemind az időtlen kutya-ember szeretet pillanatfelvételeiként.

A múzeum kutyás és nem kutyás, eb-történet iránt érdeklődő látogatókra számít. A kiállítás meghosszabbítva, május 28-ig tekinthető meg – jól nevelt eb kíséretében is!

Házi kedvenc fotón és szobra a fogas előtt

lemben vett házi kedvenc, a családtagnak tekintett szoba-eb. Ezek mellett a kóbor kutyák is mindenkori szereplői az utcáknak. Legújabb fejleményként az elidegenedés, elmagányosodás folytán a kutya lelki társ szerepköre nő, és talán a természet egy képviselője is az aszfalt és beton uralta metropoliszban. Feladat és gazda hiányában pedig a kutyák egy része a város állatmenhelyeinél köt ki szerető családra várva.

Kiállítótér az egykori kolostorépület sziklapincéjében

Fotó: Gombai Gellért

A 19. századi magyarországi polgárság átvette a nemesség szokásait és a vidéki kastélyokból, kúriákból bevitte a kutyát a városba lakótársának. A városi polgár társállata lett, emellett a kutya segítségére szolgált a külvárosi lakás földszintes és udvaros házában őrzésére. A különböző kutya-fajták a városi nők divatkellékeiként is

gyakran jelen voltak. Az ország központjává váló Pest-Budán különösképpen elterjedt volt a háziállatok tartása, szinte minden második-harmadik háztartásban tartottak egy-egy háziállatot. A 19. század közepén, Pesten 20 000 kutyát tartottak nyilván, napjainkban kb. 350 000-re tehető a kutyák és 200 000 a macskák száma Budapesten, azaz a la-

kosság negyede tart valamilyen háziállatot. A kedvtelésből tartott ebeken kívül találkozunk a városban számos dolgozókutyaival is. Nagy segítség a gazdáik számára a vakvezető-, a különféle gyerekek és felnőtt terápiás kutyák, valamint a rendőrség és a katasztrófavédelem munkakutyái.

Forrás: kiscellimuzeum.hu